

СТРАТЕГІЧНІ ШЛЯХИ НАРОЩУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ТА ЧИННИКИ ЙОГО РОЗВИТКУ В ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Порівняння положень стратегічних та програмних документів університетів дозволило виділити серед положень зазначених [1-7] документів задекларовані в них шляхи розвитку інтелектуального капіталу (ІК). Практично всі університети визначили важливим у розвитку в частині:

– інтелектуального людського капіталу: забезпечення високоякісної фахової підготовки кадрів;

– капіталу відносин: взаємодію та зворотний зв'язок із випускниками, працевлаштування, формування системи діалогу «роботодавець-університет», взаємодію із закордонними та вітчизняними освітянськими й науковими інноваційними середовищами (створення центрів, лабораторій для спільного використання, наукових парків та інших структур співробітництва);

– інноваційного капіталу: комерціалізацію наукових розробок (трансферу технологій), модернізацію змісту та технологій освітньої діяльності та навчального процесу, роботу інноваційних центрів, науково-дослідних лабораторій, інтеграцію освітньої та наукової діяльності;

– інформаційного та процесного капіталу: удосконалення систем якості освітньої та наукової діяльності, удосконалення систем управління діяльністю, формування корпоративної культури.

З урахуванням вищенаведеного до найбільш вагомих напрямів розвитку ІК слід віднести:

– забезпечення якості освітньої діяльності (підготовки кадрів) через інформатизацію та автономізацію праці науково-педагогічних працівників (НПП), постійний трансфер професійно-освітніх знань;

– наявність та вдосконалення організаційно-економічних засад для розвитку інноваційних структур відкритого типу, що забезпечують інтеграцію освіти, науки та виробництва через трансфер знань (з переважним значенням комерційного результату трансферу освітніх знань та трансферу технологій);

– розширення некомерційних зв'язків, присутності в суспільному житті, узяття участі в розв'язанні соціальних питань (міста, регіону, громади, країни).

Виходячи з особливостей процесу капіталізації, а саме з організаційно-економічних засад, пріоритетів та передумов капіталізації інтелектуальної діяльності вітчизняних ЗВО, а також обраних ними шляхів розвитку їх ІК було

встановлено відповідні чинники. Серед них необхідно виділити загальні чинники та специфічні чинники, що визначають:

– результативність використання ІК – чинники розвитку інтелектуального людського капіталу та капіталу відносин (освіта та кваліфікація працівників (науково-педагогічних та управлінського персоналу), управління кадрами, досвід та психологія працівників);

– можливості використання ІК – чинники розвитку організаційного капіталу (зокрема, наявність дозволів та ліцензій).

Загальні чинники розвитку ІК носять загальний характер та визначають перспективи його розвитку в цілому. Специфічні чинники визначають особливості розвитку певної складової ІК.

Чинниками розвитку інтелектуального людського капіталу виступають: освіта та кваліфікація працівників, управління кадрами, досвід та психологія працівників. До чинників розвитку: капіталу відносин були віднесені: зовнішні, результуючі та внутрішні; організаційного капіталу – наявність дозволів та ліцензій. Розвиток складових організаційного капіталу, у свою чергу, залежить для: процесного капіталу – від внутрішніх чинників управління та якості освіти, інфраструктурних чинників; інноваційного капіталу – від науково-технічних та інноваційних чинників; інформаційного капіталу – від інформаційно-технічних чинників.

Виходячи з мети капіталізації діяльності ЗВО, а саме з максимізації суспільної та економічної цінності інтелектуальних активів за результатами збільшення впливу діяльності ЗВО на науково-технічний та соціально-економічний розвиток суспільства (країни, регіону, міста), трансфери технологій та професійно-освітніх знань посідають центральне місце у відновленні та нарощуванні інтелектуальних людських активів, активів відносин, інноваційних, інформаційних та процесних активів.

Саме в інноваційному середовищі відкритих структур (наукових парках, науково-дослідних центрах та лабораторіях спільного використання) через залучення науковців (дослідників-практиків) та молодих учених (студентів) до реалізації інноваційних проєктів або розв'язання визначеного науково-практичного завдання під час комерційного трансферу технологій та некомерційного трансферу професійних знань

відбувається пряма капіталізація. Важливість останньої полягає не тільки в отриманні фінансових результатів (роялті від продажу інноваційних продуктів, дивідендів від участі в інноваційних проєктах) та власних інноваційних активів (патентів), але і в нарощуванні суспільної цінності залучених інтелектуальних людських активів (появі нових професійних знань НПП), що пов'язане з підвищенням результативності комерційного трансферу освітніх знань.

У свою чергу, комерційний трансфер освітніх знань характеризується для ЗВО значно більшими економічними вигодами в порівнянні з іншими видами трансферу одночасно з нарощуванням інтелектуальних людських активів (знань та досвіду НПП), інформаційних та процесних активів (методичних та навчальних матеріалів, засобів навчального процесу тощо).

Поряд із вже вказаними результатами прямої капіталізації в ході трансферу освітніх знань з'являються інші залучені інтелектуальні активи, а саме активи відносин (нові колективні знання у вигляді нових зв'язків та каналів інформації). Їх поява спричиняє позитивну динаміку кількості укладених угод на надання освітніх та науково-дослідницьких послуг, угод (франшизних, ліцензійних), в отриманні державних та приватних грантів, у надходженнях до благодійних та ендавмент-фондів). До них, як зазначалося вище, відносяться такі інтелектуальні активи, як академічна репутація ЗВО (готовність замовників освітніх послуг, інших партнерів та контрагентів до співпраці за будь-яких умов), а також незареєстрований бренд (широке визнання та високий рівень емоційної довіри серед значного кола потенційних замовників та партнерів).

Водночас, коли доведена безперечність автономності інтелектуальної праці, впровадженням університетської автономії, яка, не усуваючи повністю бюджетне фінансування, передбачає розширення джерел та обсягів недержавного фінансування, стає визначальним чинником розвитку ІК ЗВО. З іншого боку, свободи надані університетською автономією вимагають відповідальності та дотримання норм академічної доброчинності, створюють передумови для конкуренції серед ЗВО та постійного підвищення якості освітньої діяльності, які виступають чинниками розвитку інтелектуального капіталу.

Залучення фінансування за всіма джерелами, що отримує сьогодні суттєве реформування в державній сфері, базується на інноваційній складовій освітньої та наукової діяльності ЗВО. Обсяги фінансування напряму впливають на відновлення та нарощування інтелектуальних активів у ході зворотної капіталізації, що визначає розвиток ІК. За таких обставин розроблення оціночних показників інтелектуальних активів з точки зору результативності та можливостей використання в діяльності ЗВО дозволяє контролювати виконання їх стратегічних цілей та заходів за окремими напрямками. При цьому

оцінювання інтелектуальних активів дозволяє визначити рівень розвитку ІК, зокрема, за його складовими, що слугує, у свою чергу, орієнтиром у встановленні напрямів його розвитку в системі управління ЗВО та передбачає розроблення методико-аналітичного забезпечення.

Отже, існуючі системи управління в провідних класичних університетах України передбачають різні стратегічні шляхи з нарощування інтелектуальних активів та здійснення освітньо-наукової діяльності. Порівняння загальних шляхів та визначення пріоритетних із них дозволило визначити чинники розвитку ІК за структурними частинами – людським та організаційним капіталом, капіталом відносин. Використання структурного підходу у визначенні чинників дозволяє здійснювати моніторинг пропорційного розвитку складових ІК шляхом оцінювання, з одного боку, продуктивності інтелектуальної праці НПП (збільшення можливостей їх самореалізації як носіїв специфічних знань), з іншого – рівня інноваційності в діяльності ЗВО для виконання його суспільної місії.

Список літератури

1. Програма розвитку Київського національного університету імені Тараса Шевченка на 2012–2020 роки [Електронний ресурс]. – 2012. – Режим доступу : http://science.univ.kiev.ua/documents/rozvytok_Progran_Univ_2020.pdf
2. Програма розвитку науково-інноваційної діяльності Київського національного університету імені Тараса Шевченка на період до 2020 року. [Електронний ресурс] / укл. Л. Губерський та ін. // КНУ ім. Тараса Шевченка. – 2013. – Режим доступу : http://science.univ.kiev.ua/documents/rozvytok/Programs_rozvytok_innovation.pdf
3. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. Стратегія розвитку Каразінського університету на 2019–2025 роки [Електронний ресурс]. – 2019. – Режим доступу : <https://karazin.ua/universitet/strategiia-rozvitku-2019-2025/>
4. Стратегічний план розвитку НУ «Львівська політехніка» до 2025 року [Електронний ресурс]. – 2019. – Режим доступу : <https://lpnu.ua/2025>
5. Стратегія інтернаціоналізації НУ «Львівська політехніка» до 2025 року [Електронний ресурс] – 2020. – Режим доступу : <https://lpnu.ua/lvivska-politekhnika/strategiia-internatsionalizatsii-2025>
6. Стратегічний план розвитку Сумського державного університету на 2020–2026 роки [Електронний ресурс] // СумДУ. – 2020. – Режим доступу : <https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=52fedeb8-8e42-ea11-b021-001a4be6d04a&kind=11>
7. Стратегія розвитку Донецького національного університету імені Василя Стуса на 2022–2025 роки [Електронний ресурс]. – 2022. – Режим доступу : <https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2022/09/strategiya-rozvytku-donnu-imeni-vasylya-stusa-redakczia-2022-1.pdf>